

Останній нобельський ветеран

Пішов з життя Павло Максимович Савич – останній учасник Великої Вітчизняної війни у селі Нобель. Помер прохолодного грудневого дня минулого року, лише на кілька днів переживши дружину, бабу Домініку.

Чи міг подумати він, вісімнадцятирічний юнак, у червні сорок першого, коли почалася Велика Вітчизняна, що через чотири роки йому доведеться разом з однополчанами штурмувати головну німецьку цитадель і піднімати прапор Перемоги над рейхстагом?

Той жаданий для радянського народу прапор, що свідчив про закінчення страшної й великої війни, несли до фашистського лігва й охороняли сотні радянських бійців. Кожному з тих, хто залишився живим, дісталася різна повоенна слава. Хтось отримав зріку Героя, імена інших записані в енциклопедіях й довідниках по тій війні, а ще інші просто у скромності доживали свого віку.

Серед них і троє ноблян – Кирило Кринович, Іван Кринович і Павло Савич. Останньому Господь відміряв найдовше топтати ряс на цій землі. Усі троє вони стали для села не живою, а ще одною славною його легендою. Бо у великій історії цього вікопомного села записані й їхні імена поруч з іменами тих, хто боронив Нобель від ятвігів, татар й інших прийдшлих завойовників.

Так склалося, що на своїх життєвих краєзнавчих дорогах, серед учасників війни, я найбільше зустрічався саме з Павлом Максимовичем. Ще з того часу, коли

Дякую долі, що дозволило кілька разів звозити дітей із Морочного на зустріч із цією людиною. Діти бачили бойові нагороди фронтівка, а одного разу й трофейного німецького штик-ножа, котрого приніс із далекої Німеччини, й котрого не кожній людині показував.

Але найбільш запам'яталися дітям спогади й розповіді ветерана про війну. Крашких уроків патріотичного виховання для школярів і не придумати. Одне шкода – більше їх не буде.

Завжди, коли заходив до хатини Павла Максимовича, вони із зустрічали нас радо й привітно. Мали велику потребу в спілкуванні з людьми, особливо тоді, коли старість відбирала сили. З цими людьми було цікаво розмовляти про життя, історію Нобля, народні

дісталася та перемога нашому народові. Саме тоді у мене й виріла думка запропонувати представити цього чоловіка до звання Героя. Адже жоден із українців, учасників підняття прапора Перемоги, цією високою нагородою ніколи не був відзначений. Лише кілька років тому посмертно, указом Президента нашої держави удостоїли звання Героя України політрука взводу, що піднімав прапор Перемоги, українця Олексія Береста.

Павло Савич міг би бути єдиним живим ветераном із українців, удостоєним цього звання за найвідповідальнішу операцію минулої війни. Міг би бути, але не став – через нашу невідомість і блюзнірство, коли ми – ті, хто ніколи не нюхали порохи й у снах не бачили страхіть війни, взялися вважувати й оцінювати, чи варта людина найвищої відзнаки своєї держави.

Сто двадцять п'ять жителів Нобля пішли на фронт, шістдесят один з них не повернувся додому, інші – відійшли у кращі світи вже в мирний час. Але для кожного з них війна ніколи не закінчувалася. Тепер вони всі разом зібралися – побратими й однополчани, односельці зовсім чужі, вбиті ті, хто помер від тілесних і душевних ран. Щоб там, з піднебесної

Звісно, я погодився. До того ж, увімкнув диктофон, котрий завжди беру з собою на потрібні зустрічі із старшими людьми. Ветеран не без хвилювання розповів про всі подробиці штурму рейхстагу, про те, як ніхто не хотів померати, адже всі знали, що це останній бій війни. Як вони повзли по тілах мертвих і поранених через площу до дверей рейхстагу, а ззаду на них дивилися дула своїх кулеметів, які стерегли, щоб не побігли назад...

Отой прапор Перемоги спершу

Разом з Іваном Максимовичем Криновичем

іменами тих, хто боровив Нобель від ятвіг, татар й інших прийшлих завойовників.

Так склалося, що на своїх жит-тєвих красназнич дорогах, серед учасників війни, я найбільше зустрічався саме з Павлом Максимовичем. Ще з того часу, коли він, працюючи ветеринарним са-нітаром, заїхдав на велосипеді до мого нині покійного діда, також Павла Максимовича, тільки Ходневича, й також фронтовика, який закінчив війну, через контузію й поранення, раніше дев'ятого травня сорок п'ятого, по своїх ветеринарних справах. Ми, онуки, з цікавістю прислухалися до їхніх розмов. А вони, як правило, тривали за чаркою. Кожен раз перед тим, як перехилити ті сто грамів, хтось із них промовляв: "За тих, що не прийшли з війни!"

Ми, діти, чули ті розмови і для нас відкривався світ страшної й жахливої війни, вся жорстока правда про неї. Вже пізніше, прочитавши гори літератури про війну, переглянувши десятки кінофільмів, найбільше вірив не красному письменству і тому, що бачив на екрані, а тим, почутим ще в дитинстві, фразам і розповідям двох Павлів, війна у долі котрих залишила чи не найпомітніший за все їхнє життя слід.

Павло Максимович був людиною комунікабельною, умів розповідати про війну. Лише не завжди він говорив страшну правду про те, як воно було насправді! Дещо замовчував, дещо розповідав або залишав на здогад слухачам, як того вимагали від нього за радянських часів. А на душі залишався болючий камінь від побаченого й пережитого тоді, в палаючому Берліні, біля недобитого рейхстагу.

завжди, коли заходив до хатини Павла Максимовича, вони із дружиною, бабою Домінікою, зустрічали нас радо й привітно. Мали велику потребу в спілкуванні з людьми, особливо тоді, коли старість відбирала сили. З цими людьми було цікаво розмовляти про життя, історію Нобля, народні традиції, і про війну, згадак про яку сповнювала сумом очі Павла Максимовича. А ще було сумно й соромно мені, коли чув від стареньких, що про них згадують лише в День Перемоги. Тоді навіть до хати журналісти й тележурналісти заїхдають. Колись, спілкуючись із ними, Павло Максимович довірився, віддав їм фронтові фотографії, листи й численні подяки, котрі й пропали десь по світах.

Пригадую й останню нашу зустріч і картаю себе, що після неї пройшло два роки, а я так і не знайшов більше можливості ступити на поріг хати ветерана великої війни. Людини, котра стала для мене немов про- довженням світлї моїх покійних дідів-фронтовиків.

Тоді, осіннього дня, Павло Максимович косив отаву в горді. Баба Домініка перебирала моркву. Ми присіли на траві й завели звичну розмову про життя, про здоров'я, про погоду. Поряд - хвилі озера, наганяючи одна на одну, розбивалися об берег, пахло прохолодою осіннього дня й залишками недавнього літа. За розмовою ми непомітно підкра-лися до вже багато разів обговорюваної теми війни. І тут Павло Максимович запропонував:

- Давай, Павлуша (Він завжди мене так лагідно називав) розповім про те, як брали рейхстаг. Але так, як насправді воно було.

Разом з Іваном Максимовичем Криневичем

закріпили не на куполі рейхстагу, як показують у кінохроніках, а у вікні другого поверху, на котрий вибиралися на плечах один одного. Вже пізніше, після взяття рейхстагу, змонтували знайому для нас кінокартину підняття прапора над рейхстагом. Їх усіх, тих, хто вцілів у тому останньому бою, зібрали на перегляд, і всі вони обурилися від побаченого на екрані, на що політруки відповіли:

- Це потрібно не вам, а тим, хто буде жити після вас, - та ще й взяли підписку не розголошувати, як воно було насправді.

Павло Максимович розповідав, а ми слухали - я і баба Домініка, котра за кожним сказаним чоловіком словом повторювала про себе:

- Скільки людей погублено було!

А й справді, дорогою ціною

висоти, поглянули на нас, живих, і зміряли те, як ми дорожимо життям і пам'яттю про них, а ще - обєригаємо мир, куплений ціною їхнього життя.

Пригадую святковий номер районної газети до дев'ятого травня 2011 року, де на розвороті центральних сторінок було розміщено фотографії всіх живих на той день учасників війни з нашого району. Серед них є й фото Павла Савича, шанованого при житті ветерана. Хотілося б,

щоб наші покоління, молоді й старші, пересічні люди й ті, хто при владі, й по смерті не забували своїх земляків-героїв. Бо так заповідано світом і законами людських цінностей, так треба для пам'яті й справедливості творити усім живим.

Павло ДУБІНЕЦЬ